

Stručni rad
UDK 94(497.16)

Aleksandar RADOMAN (Podgorica)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

aleksandar.radoman@fcjk.me

STUDIJE I OGLEDI O CRNOGORSKOJ PROŠLOSTI
PETRA LEKIĆA

**(Petar Lekić, *Studije i ogledi o crnogorskoj prošlosti*,
Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje, 2024)**

Knjiga Petra Lekića *Studije i ogledi o crnogorskoj prošlosti* realizovana je kao interdisciplinarno istraživanje čiji su rezultati danas dragocjeni neolikim naučnim oblastima – od političke, društvene, crkvene i kulturne istorije preko istorije jezika, leksikologije i onomastike do istorije umjetnosti, etnologije i kulturne antropologije.

Nakon što je brojnim radovima objavljenim u zbornicima i periodici skrenuo pažnju naučne javnosti, Lekić je objavio i dvije knjige – monografiju *Hrišćanski kultovi u Crnoj Gori* (I–XVIII vijek) (Matica crnogorska, 2022) i potom studijsku knjigu *Studije i ogledi o crnogorskoj prošlosti* u izdanju FCJK, pozicionirajući se kao jedan od najproduktivnijih mlađih istoričara s jasno profilisanim interdisciplinarnim pristupom crnogorskoj prošlosti.

Nova Lekićeva knjiga, pored predgovora i biografije autora, sastoji se od 12 priloga prethodno objavljenih u zbornicima radova ili časopisima *Lingua Montenegrina*, *Matica*, *Glasnik Narodnog muzeja* i *Istorijski zapisi*.

Premda u nekim radovima zadire u poznoantički ili ranonovovjekovni period, studije i ogledi objedinjeni ovom knjigom dominantno su posvećeni srednjovjekovnim temama pa se i time Lekić profilise kao jedan od rijetkih proučavalaca crnogorskoga srednjovjekovlja u mlađoj generaciji crnogorskih istoričara. Temelje crnogorske medievistike, koje su postavili autori poput Pavla Mijovića, Radoslava Rotkovića, Vojislava P. Nikčevića, Danila Radojevića, Dragoja Živkovića, Božidara Šekularca, u novoj generaciji crnogorskih istoričara danas uspješno doživljuju Petar Lekić, Vukota Vukotić, a u novije vrijeme i Dragutin Papović.

Uz pomen Lekićeva istoriografskoga pristupa nužno je notirati i nekolike osobenosti. Prva od njih je asketska posvećenost traganju za izvorima

različite provenijencije – narativne ili dokumentarne – i seriozni pristup u njihovu tumačenju. Druga je, pak, interdisciplinarna potraga koja obuhvata kako iskustva različitih naučnih disciplina tako i priljezan terenski rad, što je posebno vidljivo u nekoliko studija objavljenih u ovoj knjizi. Lekić ne ide u red „raspričanih“ historičara, koji često svojom fabulizacijom povijesti zase-njuju historijske fenomene, već pripada krugu prilježnih tumača najraznovr-snijih historijskih izvora, nalazeći u prošlosti tekstualne tragove ili materijalne dokaze za (re)konstruiranje povijesti, približavajući nam u svedenoj, gotovo enciklopedijskoj formi historijske događaje i fenomene.

Tako u prvome radu koji je objavljen u ovoj knjizi, „Dukljanska tradi-cija (I–XVIII vijek)“ uz oslonac na latinske, talijanske, slovenske i vizantijske izvore osvjetljava zapravo dvije povijesne tradicije – onu vezanu za rimski municipijum Doclea, nastao u I vijeku, ali i onu vezanu za život Dukljanske države, od IX vijeka, i historijske reminiscencije na nju, koje prati zaključno sa periodom ranoga novovjekovlja.

Sljedeći rad koji se nahodi u ovoj knjizi u cjelini je posvećen srednjemu vijeku. Riječ je o prilogu „Državni poredak Duklje/Zete (XI–XV vijek)“, u kojem Lekić na podlozi brojnih historijskih izvora uspostavlja hronologiju i kontinuitet razvoja državnoga života u Duklji/Zeti, osvjetljavajući specifično-sti – vanjske i unutrašnje – državnih formacija koje su u tome polumilenijum-skome periodu tvorili podlogu na kojoj će iznići novovjekovna crnogorska državotvorna tradicija.

U radu „Aleksije Kontostefan – vizantijski zapovjednik Drača i Oblun“ skreće se pažnja na period vizantijske dinastije Komnina te osvjetljava historij-ski portret vizantijskoga upravitelja Drača iz prve polovine XII vijeka Aleksija Kontostefana. Osim što je podatke iz dostupnih vizantijskih izvora ukrstio s najznačajnijim domaćim izvorom – *Kraljevstvom Slovena Popa Dukljani-na*, Lekić je u ovome radu skrenuo pažnju na dukljanski grad Oblun, dajući vrijedna zapažanja o tome srednjovjekovnome lokalitetu nastala na osnovu njegovih terenskih istraživanja.

Izuzetno zanimljiv osvrt na razvoj religijskih uvjerenja neusklađenih s propovijedanjem kanonskoga hrišćanstva na ovim prostorima Lekić je ponu-dio u radu „Jeretici u Raškoj i Bosni u drugoj polovini XII vijeka“, u kojem je pretresao najbitnije historijske izvore o tome problemu te sučelio referenta historiografska tumačenja toga povijesnog fenomena.

U studiji „Crkveni posjedi u Crnoj Gori (XII–XVIII vijek)“ Lekić nudi vrijednu sintezu jednoga dijela crkvene i ekonomske historije Crne Gore, no-tirajući važnija saznanja vezana za 29 crkava i manastira i njihovih feudalnih poседа na teritoriji Crne Gore u periodu poznoga srednjeg vijeka i ranoga novovjekovlja.

Za etnološku nauku posebno je vrijedan prilog „Analiza kulta Sv. Trojice na crnogorskim planinama“, u kojemu je sakupio i prezentovao dostupnu građu o trojčinskom kultu kojega su u raznim krajevima Crne Gore pratile litije a o čemu su dosadašnja etnološka saznanja bila prilično oskudna. Posebnu dokumentarnu vrijednost ovome prilogu daje činjenica da je Lekić tokom terenskih istraživanja obišao i dva crmnička vrha na kojima se baštini kult Sv. Trojice, Rasotovac iznad Bukovika i Brčela i Velju Trojicu iznad Podgori, donoseći i fotografije s pomenutih lokaliteta na kojima postoje ostaci crkava.

Vrijedan prilog onomastici predstavlja rad „Kultno ubiciranje sanktorema“ u kojemu je autor locirao i protumačio 21 toponim izvorno nastao na latinskom jeziku kao trag prisustva svetačkoga kulta.

U prilogu „Komska crkva“ Lekić osvjetljava istorijat srednjovjekovnog manastira Kom, potom opseg manastirskoga poseda, ali daje i korisne informacije u prvome redu iz domena istorije umjetnosti.

U središtu istraživačke pažnje Petra Lekića u radu „O jednom toponimu u tri povelje manastira Vranjine“ našao se toponim Miholj brod, koji uspješno ubicira, na osnovu izvora, etnološke literature i terenskoga istraživanja, ali i osvjetljava njegove onomastičke karakteristike.

Na temelju freskopisne, onomastičke i antroponimne građe, u radu „Poštovanje izraelskoga kralja Solomona, proroka Solomona i poslanika Sulejmana u Crnoj Gori i Albaniji“, na širem geografskom prostoru u širokom vremenskom opsegu Lekić rekonstruiše pojavu i uticaj kulta ove starozavjetne ličnosti.

Posljednja dva rada u knjizi hronološki izlaze iz prostora srednjovjekovnih tema, no to ne znači da po svojem karakteru i tematici odstupaju bitnije od ukupnog konteksta knjige. Tako je rad „Kult Svetog Petra Cetinjskog u Crnoj Gori (1834–1918)“ zapravo na tragu Lekićevih ranijih istraživačkih interesovanja, prateći formiranje i razvoj svetačkoga kulta Svetoga Petra Cetinjskoga te njegovu ulogu u životu zajednice. Posljednji rad „Njegoš i srednjovjekovne povelje“ usmjeren je na osvjetljavanje Njegoševe uloge u prepisivanju srednjovjekovnih povelja za potrebe slovenačkoga filologa Franca Miklošiča te identifikovanje povelja i njihovo savremeno situiranje.

Ovaj sumarni osvrt na radove koje obuhvata Lekićeva knjiga *Studije i ogledi o crnogorskoj prošlosti* samo je šturi registar tema i pristupa koje ovaj pouzdani istoričar koristi u svojem interdisciplinarnom poduhvatu rekonstrukcije prošlosti. Gotovo da bi se za svaki od naznačenih radova moglo reći da su pouzdana istoriografska osnova koja može poslužiti kao izvanredan smjerokaz za šire analize i tumačenja. Skoro pa bi se svaki od navedenih radova mogao, uz dodatna istraživanja i dopune, transformisati u zasebnu monografiju. Crnogorska historiografija te osobito medievistika s nestrpljenjem

očekuju nove heurističke doprinose Petra Lekića, autora koji je već u ovome trenutku jedno od vodećih imena u krugu najboljih poznavalaca crnogorske srednjovjekovne istorije, ali i istoričar kojeg krasi snažni istraživački nerv koji mu ne dozvoljava da svoje potrage okonča kabinetskim sabiranjem i tumačenjem izvora, već ga usmjerava ka terenskim istraživanjima, dajući tako osoben pečat njegovu naučnoistraživačkomu profilu.